

Svobodni glasovi.

Poučno-zabaven list za slovensko ljudstvo.

Štev. 1.

V Celji, dné 1. septembra 1897.

Leto I.

Besed . . . !

Besed mi dajte, oh besed, besed,
Ki moj jih slabi jezik ne pozna.
Vse, kar mi znanih je, so sladke med.
A kaj če meni lepa slova vsa?

Opisal rad bi naše Vam življenje,
Neskončno, večno bedo in trpljenje,
Ki z rojstvom nežnem detetu pričinja
In nevtrudljivo mu sledi do groba,
A niti s smrtjo starčkovo ne jenja,
Ker beda dedščina je sinu roba.

Besed bi rad, da bi gorje opisal,
Da bi trpljenje grozno Vam orisal,
Ki tisoče brez krivnje gonobi.
Zaman, zaman! Besed teh ni!
Besed jaz iščem, da bi Vas ganile
In zdramile iz sladkega Vas sna;
Besed, ki čudo novo bi storile,
Da bi pretresle dušo Vam do dna.
Zaman, zaman! V besede se solzé
Trpljenja krutega ne spremené.

Povedati Vam znamo, da trpimo,
Da vedno stradamo, dokler živimo,
Da skrb in glad od našega poroda
Do smrti zgodnje naša je usoda.
A vse to vidite i Vi sami.
Saj se gorja neskončna tragedija,

Ki bratov naših tisoče ubija,
Vrši vsak' dan pred Vašimi očmi

A žaloigra ta je nema.
A kdor jo hoče dobro razumeti,
Pač mora razven sluha še imeti
Srce, ki čuti, a ne drema

Oh, če spremenil vse gorje bi naše
V besede britke, zmešane s solzami,
Umelo še srce jih ne bi Vaše.
Ker trdo tó srce ne čuti z nami.
Oko Vam gleda in uho posluša,
A mučeništvo naše Vam je tuje;
Ker nikdar Vam očutila ni duša,
Kar liki črv po srcih naših ruje.

Naj rabimo besede ognjevite,
Naj govorimo kakor Ciceroni:
Zaman bi' bile slike duhovite,
Zaman ponižne prošnje in pokloni.
Duh ne umeje, kar srce ne čuti.
Kdor sam trpel ni, gluha je za naš klic.
Kaj novega je treba — duh mi sluti:
Ne solze, jok! Boj bode naš poklic.

Besed ne treba, da bi Vas ganile,
Ker to je nemogoče vekomaj.
*Besed le treba, da bi rod zdramile,
Da vstane in stori trinoštvu kraj!*

Proletar.

Slučaj.

Spisal E. K

Solnce se blišči na nebesih tako veselo — veselo, kakor bi praznovala narava svoj god. Dan, mlad pomladanski dan je prelep, poln življenja, poln svetlobe. Zrak je čist, solnčni žarki ga prodirajo ter se po njem razlivajo, da se vse sveti in blišči, kakor bi se smehljal gozd in log in travnik in polje in potok, ki šumlja po ozki, zeleni dolini. Vse je videti živo, kajti svetloba je življenje; toplota in luč vzbujata življenje in ga vzdržujeta; brez nju ne more vspevati rožica na vrtu, ni vijolica v logu, ni ptica pod oblaki, ni gozdna žival, ni riba v vodi, ni človek na zemlji. Kdor jemlje človeku svetlobo, jemlje mu življenje. Svetlobe potrebuje njegovo telo, potrebuje je njegov duh . . . Ali je pač mogoče, da bi kratil človek človeku svetlobo . . . ?

Pravijo, da je včasih res.

Narava ni tako brezsrčna. Ona pošilja človeku solnčne žarke, ki mu prodirajo globoko v srce ter mu oživljajo kri in mozek. A človek pogostoma ne spozna vrednosti tega krasnega daru.

Nekoliko mladih, krepkih mož, ki korakajo počasi po postranski poti, vodeči od glavne ceste do bližnje vasi, ne misli na svetlobo in na lepoto dneva. Nedelja je. Ko bi tega ne vedel, spoznal bi to lahko po praznični obleki mož in žensk, ktere srečaš. Nedelja je za one može dan počitka a ob enem tudi dan zabave. Ves teden delajo kakor v jarem vprežena živina od zjutraj do zvečer. Tu ni nikdar časa za počitek. O zabavi seveda ni niti govora. Zvečer prihajajo ti mladi, krepki ljudje povsem izmučeni domov, dasi so gladni kakor volkovi, imajo slab tek, povečerjajo bolj iz navade, le da vtišijo kruleči želodec in potem gredo spat, kajti zjutraj morajo zgodaj vstati, da pridejo o pravem času na delo. Gorje mu, kdor bi prišel prepozno v tovarno. Četrt ure pred peto zjutraj zažvižga parna piščal in vse leti, suvajoč in pehajoč se, skozi železna vrata, preko umazanega dvorišča v neprijazne dvorane. Ob peti uri zapre vratar duri na polovico. Kdor zdaj pride, tega zapiše. To je njegova dolžnost. Ako bi kdo prepozno prišel a on ga ne bi nanzanil, kaznovali bi njega. — Ob četrt na šest pa zapre duri in zdaj ne pusti nikogar več v tovarno. Najstrožja kazen pričakuje onega, ki bi zamudil četrt ure; ako je gospod ravnatelj slabe volje, spodi ga radi take zamude iz dela.

Treba je toraj zgodaj vstajati.

Le v nedeljo je drugače. Odkar so vpeljali nedeljski počitek, ostane polovica delavcev v nedeljo lahko doma. Zdaj spe zjutraj lahko do osme ure ali še dalje, kakor velika gospoda v mestih; parna piščalka jim ta dan ni nevarna. Dopoludne ostanejo večinoma doma, kjer ima skoraj vsaki raznega opravila. Nekteri gredo v cerkev k maši in pridigi. Po-

poludne se hočejo pa zabavati. A kje naj delavec najde seosebno na vasi, zabave, ako ne v gostilni? Tja pridejo tudi kmetje, katerih drugače celi teden ne vidi. Gostilna je v nedeljo vsa polna, tam vse šumi in vre. Ljudje v njej ne vidijo, kako krasna je narava, ki se širi tam zunaj v solnčni bliščobi. A kaj? Tam zunaj bi morali hoditi, njim pa treba počitka. Oni morajo nekoliko posedeti in tudi kaj vžiti. Zakaj bi pa ne? Ves teden se mučijo a še v nedeljo naj nimajo ničesar od tega? Ali naj bi šli na koncert, ali v gledališče — ha ha?

Tam toraj sede v zakajeni sobi z nizkim stropom, velikansko pečjo, malimi okni in grčavimi dilami kmetje in delavci skupaj, kadeč in pijoč in tako glasno se razgovarjajoč, da bi rekel le prepirajo se. A dasi ravno niso njihova mnenja vedno jednaka, včasih celo izredno različna, vendar se tu ne more govoriti o prepiru. Oni govore vedno tako glasno, posebno delavci iz tovarne, ki morajo poslušati ves dan ropot parnih in drugih strojev.

Stoječ pred gostilno, razumeš včasih lahko vsako besedo iz sobe; včasih pač tudi ničesar ne razumeš, ker h krati govori po pet šest oseb ob enem. Oni se menda vsi razumejo. Danes govore ravno o nekem novem delavskem društvu, v katero so se dali že mnogi delavci vpisati. Večina jih pa vendar kljubuje, seosebno zato, ker so ženske takim društvom zelo nasprotni. In če ravno trdi vsaki mož, da dela on to, kar se njemu poljubi, pravijo vendar navadno skoraj vsi drugi, da nosi v njegovi hiši žena hlače in da mora on plesati, kakor ona žvižga. Glede tega nazora so skoraj vsi v nekakšnem čudovitem soglasju, tako da trdijo skoraj vsi o vseh — seveda nihče sam v sebi, — da jih žena »komendira«. Te govorice so morda včasih neosnovane, a kar se tiče društva, je res tako, da bi se marsikdo rad va-nj vpisal, ako ne bi vedel, da bode tedaj njegova boljša polovica prav glasno zaropotala. Žene imajo seveda prav, zahtevajoč jednake pravice, a včasih bi morali možje sami zahtevati enakopravnost z ženo.

No, pustimo ta razmatranja ter poglejmo rajše v gostilniško sobo in poslušajmo, kaj si tam ljudje pripovedujejo.

Ravnokar ima Tone Žagar besedo. Kadar on govori je mir po celi sobi. Njega poslušajo vsi tako pazno in mirno kakor gospoda v cerkvi, kadar je pridiga. Le Florjan Strgar pošepeta svojemu sosedu: »Dežja homo dobili, ker so muhe tako sitne«. In sosed se jezi, da muhe ne mirujejo, ko možje tako tiho in napeto poslušajo, kaj pravi Tone Žagar.

»Jaz se pa svoje žene prav nič ne bojim«, pravi; »a v to društvo se vendar ne vpišem. Le počakajte, povem Vam že, zakaj ne. Jaz sem prečital tisto knjižico, statute in nikjer nisem našel besedice o cerkvi in o veri. Mi smo pa vendar kristijani. Zakaj toraj ni v statutah nič o veri zapisano, he?«

Vse molči. Tone pogleda ponosno po sobi, kakor bi pričakoval, da mu kdo odgovori. V resnici je pa prepričan, da nima nihče toliko poguma. Kdo bi pač njemu odgovarjal?

Tone je jeden najstarejših delavcev, priden, trezen in v svojem delu zelo izurjen. Zaslužil je vedno toliko, kolikor je potreboval z družino za življenje. Prihranil si pač ni ničesar a na to prav za prav tudi ni mislil. Za bogastvom ni bil pohlepen a o starih dnevih ni sanjal, ker je še jako krepak in prepričan je, da bode lahko še dvajset let delal, dasi jih ima že petdeset na plečih. Gospodje v tovarni so ga imeli radi, delavci so ga pa nenavadno spoštovali, skoraj ne kakor tovariša, temveč že bolj kakor starejšega človeka, neslužbenega predpostavljenega. Med njimi je imel navadno prvo besedo in nihče mu ni odgovarjal. Prepričan je bil, da bode tudi zdaj njegova obveljala.

Nekoliko trenutkov je vse mirno. Ljudje se pogledujejo, nekteri kimajo, drugi, ki so že vpisani v društvo, majejo rame. H krati pa se oglasi France Gorjač, mlad delavec, ki je sploh redkokdaj govoril.

»Tone nima prav.«

Vse osupne.

Kaj? France, ki bi bil lahko Tonetov sin, se predrzne njemu odgovarjati? In take besede — nima prav! To je prav tako, kakor bi rekel, da je Tone neumno govoril. Tega Tonetu menda še nihče ni rekel. Delavci sicer niso jako izbirčni glede besed in marsikrat zaslišiš kakšno tako robato, da se kar ustrašiš. A ti možje imajo dušo polno ugank. V najbolj živem prepiru, ko se že pripravljajo, da podkrepčijo svoje besede s pestjo, zamerili Ti bodo vsako besedico proti onemu, ktereга imajo radi.

Začudenje nad Francetovim odgovorom je bilo tako veliko, da so ga možje kar gledali. Nihče ni našel besede. France pa je nadaljeval.

»Kaj naj bi o veri bilo zapisano v knjigi, ktera se z vero prav tako nič ne peča, kakor društvo? Za vero imamo cerkev in katekizem, društvo potrebujemo pa za druge reči.«

»Glej no, glej! Za kakšne druge reči pa?« vpraša jezljivo Tone.

»Za kakšne? Za našo bedo. Jaz pač ne želim, da bi vedno vse tako ostalo, kakor je zdaj. Ali se nam dandanes res tako dobro godi, da nam ni treba nobene pomoči? Ali imamo mi kakšne pravice? Sami mi morate pritrđiti, da jih nimamo, in nikdar jih ne bomo dobili, ako si sami ne pomagamo.

»A, kaj!« odreže Tone. »Brez vere ne bode ničesar. Držite se vsi vere, pa bo dobro. Poglejte mene. Jaz sem tudi delavec, pa sem povsem zadovoljen. Ničesar mi ne primanjkuje. Moja družina tudi ne ve, kaj je lakota. Več ko trideset let sem že delavec, pa še nisem bil nikdar nezadovoljen.«

»To je slučaj, Tone; to je slepa sreča. Koliko je delavcev, ki lahko tako govore, kakor Vi? Jednemu se sreča smeje, drugemu pokaže danes jutri hrbet, tretjemu ga pa vedno kaže. To je ravno slabo in zato hočemo mi red, da ne bode odločevala slepa sreča, da ne bode vladal slučaj.«

»Pojdi rajše spati«, odvrne zopet Tone; »če misliš, da si kaj morda povedal, si se v meni zmotil. Delajte in molite pa Vam bo dobro.«

»Če pa ni dela?«

»Na svetu je za vse ljudi dosti dela.«

»Vem. Na svetu je tudi za vse dosti kruha, pa ga imajo vendar reveži vedno premalo.«

»Čenče!«

Sreda je.

Toneta je še od nedelje grizlo, da se mu je predrznil France nasprotovati. Hudoval se je tem bolj, ker je sprevidil, da so dajali mnogi delavci mladeniču prav. Bolel ga je razžaljen ponos, ob jednom se je pa tudi bal, da zgubi stari ugled med delavci, v čemur bi čutil veliko sramoto. Ker je mislil vedno na nedeljski prepir, bil je tudi pri delu nekoliko raztrešen. Po glavi mu je šla vedno le jedna misel: »Tak zelenec!«

Tudi danes je v duši razkačen. Zdaj se huduje že nad seboj, ker se ne more te misli otresti. Radi take neumnosti ne gre mu zdaj delo od roke in ravno danes bi se ga moral kaj čvrsto poprijeti. V tovarni so dobili nov stroj in treba ga je postaviti. Ljudje godrnjajo po vseh kotih, češ, novi stroj jih spravi lahko zopet nekoliko ob kruh. Itak se dobi dandanes že tako težko zaslužka, a k temu prihajajo še vedno novi stroji ter jemljejo delavcem delo! Ako pojde to tako dalje, bode v nekaterih letih za vsako tovarno dovolj deset do dvajset delavcev. Saj bodo opravljali stroji vse delo! To bi bilo sicer dobro, ker se ne bi ljudje toliko trpinčili. A kaj pomaga ugodnost, ako izgubé ljudje ob jednom tudi kruh. Kako mora biti pač drugod po svetu? Pravijo, da imajo po drugih deželah še več strojev. Tam v Ameriki ne delajo nekateri ljudje baje nič družega, ko da vedno premišlujejo o novih strojih. Drugod morajo imeti ljudje še manje dela. Kako torej živé? Saj imajo pač tudi družine. In kako težko je družino prehraniti! Toraj gotovo ni čuda, da se delavci po drugih deželah tako pogostoma upirajo. A kaj neki zahtevajo? France pravi, da niso nasprotniki strojem, temveč da bi jih imeli radi še več, ker pravijo, da jim strojevi olajšajo delo. To bi bilo že res. A strojevi jim tudi vzamejo kruh!

Take misli rojé po glavah delavcem. Le Tonetu ne. On ne misli na take stvari, ker je prepričan, da ne izgubi dela radi nobenega stroja. Nekaj delavcev bo vedno treba v vsaki tovarni in ravno njega bo treba, ker je dober delavec. In kako dolgo že dela! Kdo bi imel tako srce, da bi izpodil starega zvestega služabnika iz posla, katerega opravlja že trideset let?

Le včasih mu odskoči misel tako v stran, sicer pa se peča zdaj prav resno z novim strojem. Vse je že skoraj vrejeno. Le veliko kolo se mora še namestiti, potem pa pripeti široki usnjeni pas, ki ga bo gonil. Nekoliko delavcev, katere si je sam izbral, mu pomaga pri temu delu. Pa France mu še ne gre iz glave. Vedno se mu dozdeva, da mu ne izkazujejo drugi delavci več one spoštljivosti, kakor prej. To sicer ni res, a

on si je zabil to misel v glavo in ta ga zdaj več ne zapusti. Sumnja je hudič. Čim bolj je neopravičena, tembolj nam gloda v srcu.

»Pazi vendar, Andrej, kaj delaš!« zakliče zdaj. »Tako ne bomo danes gotovi.«

»Jaz že pazim«, odgovori Andrej. »A to ni tako lahko kakor se vidi. Sploh moramo os nekoliko namazati, drugače ne spravimo kolesa na-njo.«

»Kaj bi mazali, da izgubimo čas. Namaže se potem, kadar bode vse končano.«

»Pa ne bo končano, če ne namažemo prej. Kolo je tudi pretežko, še kakih pet delavcev nam mora že pomagati. Sami ne opravimo tega.«

»To je sama lenoba«, meni Tone nevoljno. Kar se hoče, se tudi opravi.«

»Kar ne gre, pa ne gre«, odseka Andrej.

»Res je pretežko«, oglasi se zdaj Miha.

»Hudiča! Kaj ste zdaj hkrati vsi tako leni?« zabrusi jo zopet Tone. »Tega ni bilo prej. Meni se zdi, da Vam gre kaj po glavah. Alo, na delo! poprimite vsi čvrsto, pa pojde.«

Delavci zmajejo z glavami; saj so se že dosti vpirali, a kolo je res pretežko. Vzdignejo ga že, a do osi ga ne pripravijo. Ako ga držé tako dolgo, dokler najdejo os, že vsi opešajo. Kaj pomaga poskušati, če ne gre?

Vendar ker Tone zahteva, poskusijo še jedenkrat. A zdaj še toliko ne morejo kolesa vzdigniti, kakor prej. Opešali so. Spusté težko kolo zopet na tla, pogledajo se in zmajejo rame. Kaj pomaga trud!

Toneta to neizrečno razjezi.

»Še jedenkrat! Bom pa jaz pomagal, da vidim, ali gre, ali ne.«

Kakor razjarjen bik skoči Tone tja med delavce in se pripogne h kolesu.

»Naprej! Alo — jeden, dva tri!«

Tovarišem imponuje Tonetova odločnost. Dasiravno se čutijo že jako trudne, vendar poskusijo še jedenkrat. Skoraj obupno napnó vse moči. Kolo se zopet vzdigne.

Ho - ruk!

Še malo!

Po celi dvorani nastane molk. Vsi delavci gledajo, kaj bode, delo počiva, nihče ne zine besedice. Vsi čutijo, da je trenutek nekako odločilen.

Možje pri kolesu so se uprli čvrsto z nogami; v rokah so vse mišice in žile skrajno napete, žile okolo čela so debele, kakor bi bile otekle, ustne krčevito stisnjene, prsa, kolikor mogoče napolnjena z zrakom, ne dihajo; počasi se vzdiguje kolo; gornja polovica se ziblje komaj vidljivo sem in tja. Zdaj, zdajci je dosti visoko.

Tone nagne malo glavo, da vidi, ali je luknja v višavi osi.

»Dobro je. Zdaj niti za las ne spustiti! — Malo na desno! — — Preveč — malo nazaj — malo — povsem malo na levo — — ne toliko — — —«

Skrajno napete roke delavcev se že tresejo.

»Prokleta luknja! — Le še trenotek — takoj bo na osi — —«

Ali ta trenotek je že preveč.

Delavci ne morejo več držati teškega kolesa. Tone sam čuti, da je pretežko — — predolgo so že držali težo v zraku. Ne gre več.

Še jedenkrat se nagne Tone na desno, da pogleda, kje je luknja, kje pa os.

Kakor iz jednih ust, zakličejo vsi delavci: »Spustite kolo — ni ga več mogoče — —«

»Jeden trenotek — —« zavpije Tone.

A že je prepozno.

Roke omagajo, z močnim ropotom pade kolo na tla — — ob jednom pa zadoneta dva obupna klica po dvorani — — —

Kolo je zadelo jednega delavca na nogo, Tonetu je pa padlo na desno roko, ter ga zrušilo na tla. V hipu je pod krvav. Iz velike luže se zlijejo trije tenki, tenki curki na tri strani. Tone zbledi — zarohni — potem izgubi zavest.

Delavci priskočijo z vseh strani. Jeden omedli, ko vidi toliko človeške krvi. Drugi rešijo najprej Miho. To je ložje, ker mu je le stopalo noge pod kolesom. Težje je pa s Tonetom. Vzdigujoč kolo, morejo paziti, da mu ne pade na glavo in pa, da ne stopi kdo na njega.

S težkim naporom se to posreči.

Jeden skoči po zdravnika, drugi pa odnesó ranjenca domov.

Tonetova žena zajoče, ko jej prinesó moža tako pohabljenega, otroci zaihte. V tem pride zdravnik. In pregleda roko, prsa in glavo, preiskuje to in ono, nazadnje pokima turobno z glavo in pravi:

»Roko bo treba odrezati.«

Ženi se zavrti pred očmi.

(Konec prihodnjič.)

Rudar.

(Odlomek.)

Predpasnik rudar si ogrne,
Svetilko brlečo zažge,
V noč temno korak svoj obrne
Na delo do belega dné.
A v jámiču*) jutranja zarja,
Svit solnca ne vidi rudarja!

Tišina tu spodaj globoko
Soparna mu prsi duší,
Ko težko on z žilavo roko
Kladivo po rudi vihtí,
In škrat se mu v dalji oglašá
Ter trud mu bridák oponášá.

Pot ozek in polzen je v rovu,
In trudna se noga šibi;
Tam gori ob jasnem se dnovu
Pomladna lepota blestí,
A njemu v globini ne sije,
Ker noč neprozorna ga krije.

Življenje mu tema prikriva,
In sreče neznan mu je čar . . .
Glej, iskra zleti od kladiva,
In glasneje čuje se vdar,
Kot htel bi i bedo zrušiti
In z rudo i gnjev svoj zdrobiti!

*) Rov, Schacht.

Domovina — narod.

Piše — n — n.

I.

rofesor Gumpłowicz konstatuje v neki razpravi dejstvo, ki je precej očitno vsakemu opazovalcu javnega življenja in dnevne zgodovine: da se pokazuje namreč skoraj po vseh zapadnih državah nekaj časa sem stremljenje za drobljenjem velikih jednot, katere so nekateri narodi še le pred kratkim časom vstvarili.

Tudi neke vrsti reakcija!

Ni še dolgo, kar so pokazovali narodi živo ^{sehu veseli} hrepenenje za kulturnim in teritorijalnim zjedinenjem in za vresničenjenjem takih želja prelilo se je mnogo — mnogo krvi. Dokazi so nam Italija, Nemčija in dr. Sosebno pa še ni dolgo, kar so se nekatere države res tako zjedinite. Danes se pa že opazuje vedno jasneje stremljenje za neko delitvijo, tako partikularizem v Nemčiji, federalizem v Avstriji, regijonalizem v Italiji. Nekaj podobnosti temu imelo je tudi komunalistično gibanje v Franciji.

Ravno v zadnjem času odmeva v Avstriji kaj glasno klic po federalizmu, ali kakor pravijo drugi, po avtonomiji, dasi ni stvar za našo državo nova, kajti razne avtonomične stranke objavile so že zdavnaj svoje zahteve deloma v zakonodavnemu zboru, deloma pri drugih priložnostih. Razne stranke stoje pa glede tega na različnih stališčih in jaz hočem poskusiti, da razjasnim to vprašanje v kratkem nekoliko s socijološkega stališča.

Poljaki zahtevajo deželno avtonomijo. Mladočehi (prav za prav tudi Staročehi in druge meščanske češke stranke, n. pr. naprednjaki — pokrokaři —) so zapisali češko državno pravo na svojo zastavo, hrvatska neodvisna stranka in obe frakciji stranke prava se bojujejo za hrvatsko državno pravo. Slednje moramo, dasi ne pripadate Hrvatska in Slavonija Avstriji, že radi tega omeniti, ker obsega zahtev hrvatskega državnega prava tudi Dalmacijo in Istro, torej dva dela sedanje cislitvanske Avstrije in ker so se nekateri Slovenci tudi že večkrat izjavili za združitev Slovencev in Hrvatov na podlagi hrvatskega državnega prava.*)

Avstrijski Nemci so večinoma proti spremeniitvi sedanje ustave sploh, ter se drže čvrsto centralizma. Nekateri frakcije zahtevajo pač večjo avtonomijo za deželne zборе.**)

Večina Slovanov in oni maloštevilni Nemci, ki sploh govore o federalizmu, zahtevajo toraj deželno avtonomijo; kajti tudi razna

*) Nekateri posamezniki so celo izjavili, da se morajo Slovenci pohrvatiti, ker baje drugače propadejo!

**) N. pr. klerikalci, ki zahtevajo, naj se prepusti odločevanje v šolskih zadevah deželnim zborom. Ta zahteva je jako prozorna: klerikalci bi si radi zagotovili večji vpliv na šole vsaj v onih deželah, kjer imajo večino. Seveda se nadejajo, da pridejo potem že tudi druge dežele na red.

državna prava so v bistvu poganjanja za deželno avtonomijo z jedino izjemo, da bi se morale v posameznih slučajih nekatere dežele zjediniti, n. pr. z realizovanjem češkega državnega prava Češka, Moravska in Šlezija.

Nekoliko drugačno je stremljenje onih Slovencev, ki hrepene po zjedinenju Sloveniji. Da se njihove zahteve uresničijo, morale bi se sedanje deželne meje spremeniti. Jdnake so zahteve južnotirolskih Italijanov, tirjajočih administrativno odcepljenje Trentina od nemškega dela tirolske dežele in čeških Nemcev, ki hočejo ustanovitev »nemškega zaprtega ozemlja« na Češkem.

Deželni avtonomiji so nasprotni Malorusi na Gališkem in v Bukovini, kjer bi jih Poljaki naravno majorizovali.

Nedvomno izvirajo vsi podobni zahtevki iz povsem naravne želje narodov, da si zagotove samostalno življenje. Izražajo se pa nejasno, ker stoje njihovi zastopniki in zagovorniki večinoma na stališču nekega tesnoprjsja ter merijo svoje zahteve po sedanjih razmerah. A tudi koristljubje ima pri vseh teh aspiracijah jako glasno in merodajno besedo. Stremljenje za boljšimi življenskimi razmerami je bilo vedno najmočnejši nagib vsega človeškega delovanja in gospodarske razmere so vstvarjale vse oblike, v katerih je živelo človeško društvo v raznih časih. Tako je tudi dandanes; vsako še tako idealno hrepenenje ima gotovo materijalistično podlago. Tudi ideal domovine in narodnosti. Z izpremeno materijalističnega temelja, z novimi gospodarskimi razmerami izpreminjajo se tudi ideali in pojmovi.

To ni težko dokazati. Seveda se ne smemo posluževati v ta namen obligatnih šolskih zgodovinopiscev, temveč se moramo postaviti na stališče materijalističnega zgodovinopisja, ker le ono je objektivno.

Tukaj se ne moremo pečati z vprašanjem, kako je postal človek. Za našo nalogo je to tudi povsem irelevantno. Pač pa moramo v kratkem pregledati, kako se je razvilo človeštvo, tem bolj ker se identifikuje navadno dežela z domovino, deželna samostalnost s svobodo in ker trdijo mnogi ideologi, da je pojem domovine in s tem čut domovinske ljubezni človeku prirojen kakor vid in sluh. Ta nazor je pač ugoden za lirične pesnike, v romancah in himnah se to lepo čita; za zgodovino in za praktično življenje pa ne zadostujejo nazori, naj si bodo še tako poetični. Tu je treba resnice in dokazov za njo.

Glasoviti Fourier razdelil je celo človeško zgodovino v štiri oddelke: divjaštvo, barbarizem, patrijarhat in civilizacijo. V teh različnih dobah lahko opazujemo, kako je pojem domovine nastal in se izpreminjal. Kar je pa postalo, ni bilo od začetka in torej tudi človeku ne more biti prirojeno.

V divjaštvu ni moglo biti o domovini govora. V oni dobi bili so živinski nagoni v človeku absolutno še premočni, njegov duh je bil še

preslabo razvit, abstraktnih pojmov torej sploh še ni imel.*) V začetku tudi še ni bilo človeškega »društva« po sedanjih nazorih; človek je živel bolj — včasih popolnoma — sam za sebe. Prva oblika ljudskega društva je bila vsekakor družina, seveda zopet ne družina v zmislu našega časa. Narava sama je prisilila človeka k združevanju in da se niso začeli ljudje že v najstarejših časih družiti, ne bi bilo dandanes ljudi. To združevanje je bilo in je moralo biti najprej spolno. Vprašamo li, po kakšnih pravilih sta se tedaj mož in žena združevala, čakali bomo zaman odgovora; živa dejstva zgodovine se nam bodo nasmejala. Dasi so bili ljudje v onih sivostarih časih divji, bili so vendar svobodni in vpraševali so jedino svoje prirodne nagibe. Le v prirodi so nahajali svoja pravila in svojo moralo. Kar se je v tem oziru spremenilo, ni vse napredek, temveč bi marsikaj prej zaslužilo ime nazadnjaštvo.

Dokler ni bilo društva, tudi ni moglo biti domovine — a tudi mnogo pozneje, ko je bilo društvo že precej pravilno vrejeno še ni bilo »domovine«. Kako se je do nje prišlo, spoznamo lahko v kratko.

Najprej nekoliko besed o družbi.

Dokazano je, da je vladalo v začetku, in celo ko so živeli ljudje že v družinah, pravo matere. To je povsem naravno. Dokler ni bilo med možom in ženo tesne zveze, morali so ostati otroci materi in v mnogih slučajih — da večinoma — so poznali otroci le mater, ne pa očeta. Tako je ostalo dolgo časa, ko je bila zveza med možem in ženo že bolj stalna in je bila vpeljana ženitev — seveda še ne ženitev po naših nazorih.

Prva posledica družine je bila nova vreditev, prav za prav prvotna vreditev društva. Sinovi in hčere povečale so družino, njihovi otroci so se zopet pomnožali, postale so postranske loze: rod, žlahta — gens. Vse življenske potrebe so jih silile, da ostanejo poslej tudi te rodbine v zvezi mej seboj in tako je nastala rodbinska — gentilna družba.

Tudi ta družba še dolgo ni poznala domovine. Ljudstvo je živelo največ o lovu, potem o poljedelstvu. Kadar je jedno pleme z lovom ali s poljedelstvom neko zemljišče precej izrabilo, vzdignilo se je zopet ter popotovalo dalje, išoč boljše lovišče. Nomadizovanje — popotovanje celih plemen — je bilo splošno. In ko so si že nekatera plemena izbrala stalna prebivališča, so druga še vedno potovala.

Prva domovina poljedelskih plemen bila je toraj precej slučajna. Seveda so se naseljevali ljudje najrajše v rodovitnih in prijaznih krajih. A ta prebivališča niso ostala vedno v lasti prvih naseljencev. Prišla so

*) Pesniški pojem domovine pa je abstrakten, kajti domovina kot stalna gruča zemlje bi bila že materijalistična in kateri lirični pesnik je prijatelj materijalizma? Ako poje o belih snežnikih, o šumečih valovih Save in Drave, o cvetečih poljih in travnikih, ne slavi s tem materijalistično lepoto narave, ne opeva krasote snežnikov itd. sploh; kajti snežnike, reke, polja in travnike imajo tudi druge dežele, včasih celo lepše nego lastna domovina. Pesnik vidi tu povsod neko vtelesenje narodnega genija, duhov svojega naroda, katere drugod spet personificira, če poje o vilah svoje gore, o bogovih domovine itd. To je toraj v resnici abstraktno; za pesnika ne more biti drugačno. Videli bomo pa, da je pojem domovine v resnici eminentno pesniški.

druga plemena, jednako išoč rodovitnih nastanišč, in tako so se vneli pogostoma hudi boji za zemljiščno last.*) Tu se ni šlo za nikakršne ideale, kakšno plemenito domoljubje je bilo ljudem povsem neznano. Plemena so si hotela s kratka ohraniti zemljišča, katera so zasedla. Stremljenje je bilo toraj povsem materijalistično. Odkod tudi tem ljudem ideali? Oni niso mogli trditi, da počivajo v tej zemlji kosti njihovih očetov in dedov; saj so sami še le pred kratkem prišli iz tujih krajev. Mnogi še celo niso mogli reči, kar dandanes tako poetično zveni: »Tu zibelka mi je tekla,« kajti ne ozirajoč se na to, da je bila zibelka v onih časih sploh neznan stvar, niso preživeli svoje mladosti v onih krajih, katere jim je bilo pozneje braniti proti napadom tujih plemen.

V bojih seveda ni odločevalo nikakršno pravo, temveč jedino pest močnejšega. Ako je bil tuji ropar številnejši in bolj divji, vzel je prvim naseljencem njihovo domovino, ter si iz nje vstvaril svojo. Primerov za to imamo v zgodovini pač dovolj. Poglejmo n. pr. le kako je postala grška »domovina«. Kdo je prvi stanoval na onemu krasnemu polotoku, nam pač ni znano. Zgodovina začenja tam v času Helotov, poljedeljskega in kolikor nam znano prav pridnega naroda. H krati pridejo — iz Egipta ali iz Male Azije, morebiti tudi z obeh stranij — nova plemena različnih imen. Mej prvotnimi prebivalci in novimi pridošleci vname se hud boj, ki se konča s porazom prvih. Zmagovalci vzamejo premaganim zemljo ter jo razdele med seboj, Heloti postanejo sužnji, a Heleni si pridobe domovino. Nihče pač ne bode trdil, da je bila ta pridobitev »domovine« etična, plemenita. Cela stvar je bila navaden rop, katerega ne more nikakršen idealizem ozaljšati.

No, a zdaj je morda začelo kakšno domoljubje?

Grki so v svojih pesmih večkrat slavili svojo domovino in patriotizem — dasi ne vsi. Tudi v raznih grških postavah nahajamo sledove domovinskega čuta. Vse lepo. A bistvo tega čuta vendar ni bilo nič drugega, kakor ljubezen do posesti, katera se je s časom porodila in razvijala.**) Pripomniti moramo še, da je bila ta posest komunistična, zlasti pri Špartancih. Grkom, ali kakor so se sami imenovali Helenom, se ni ljubilo več romati po svetu. Prvič je poljedelstvo že precej izpodrinilo lov. Nadalje je bilo pa tudi za velika plemena nomadizovanje veliko težavnejše, kakor za male družine. In ker so se druga plemena tudi stalno naselila, moralo je poroditi potovanje narodov večer boj. A čemu se bojevati za negotovo deželo, ako se ima že stalno »domovino«.

*) Torej tudi tu še ni bilo nikakršnega sledu kakšnega abstraktnega domovinskega pojma. Kar bi zdaj imenovali domovino, ni bilo nič drugega, kakor last, prav tako kakor obleka, stanovanje, ubita divjačina itd. Razlika je bila le v tem da je bilo zemljišče v splošni lasti družbe, dočim si je človek potrebe za lastno življenje, n. pr. kruh, divjačo itd. individualno, osebno prilastil, bila je produktivna lastnina — zemljišče — komunistična.

**) Kjer je imel pa „patriotizem“ višji pomen, tam se je izražal bolj kot ljubezen do naroda, kot pa kakor ljubezen do zemlje — dežele.

Odkod so jo Grki dobili? Kdo jim jo je dal? Morebiti olimpski bogovi? — Jednostavno, z ropom so jo pridobili.

Popolnoma pa tudi zdaj še ni moglo prenehati potovanje in selitev plemen. Priropana dežela je zadostovala potrebam prvih naseljencev. Ko so se pa pomnožili, postala je dežela premala za vse. Vzlic mili domovini in patriotizmu so se torej mnoge družine zopet selile, in tako so nastale grške kolonije. Seveda je vladal jednaki prirodni zakon tudi pri drugih narodih in tako vidimo, da so osnovali n. pr. Feničani veliko število kolonij, da so razna azijska plemena z mečem v roki iskala novih postojbin, da so Židje štirideset let nomadizovali po puščavah, dokler so se naselili v rodovitnem Kanaanu. In Grki sami morali so pogostoma braniti svojo posest, ko so prihajali Perzijanci, ki so bili tudi željni novih zemljišč.

V teh večnih bojih so se domovine narodov pogostoma izpreminjale; meje niso imele nobene stalne veljave. Nasprotno pa vidimo, da se narodi niso izpreminjali. Grki so v svojih novih kolonijah ostali Grki, Perzijanci so pridržali svojo narodnost v prisvojenih novih krajih itd.

Domovine toraj ni bilo stalne, stalni pa so bili narodi.

In to je povsem umevno. Prirodni zakon vzdrževanja samega sebe je bil vedno močnejši, kakor vsa ideologija. Kadar se narod tako pomnoži, da mu »njegova« zemlja več ne zadostuje za vzdrževanje, mora jeden del naroda to domovino zapustiti.

A za tradicionalni patriotizem, ki ljubi »domovino« kot košček zemlje, največ radi tega, ker so živeli tam že njegovi stariši in dedi, nastaje zdaj dilema: ali naj »ljubijo« staro ali novo domovino?

Stoječ na absolutnem domovinskem stališču moral bi Grk, prišedši v Azijo, postati Azijat, Kartažan, naselivši se v Egiptu — Egipčan. A vendar ni tako. V novemu prebivališču ne pozna on več pravice domovine, temveč le pravico naroda. Dà, čut narodnosti je tako močan, da skuša osvajalec tuje dežele pravice svojega naroda tudi na prebivalce tuje domovine razširiti. Kjer pa prevlada poetični pojem domovine, izgubi se zopet ljubezen do zemljišča in na njeno mesto pride ljubezen do naroda, ki ni identičen z domovino.

Še nekoliko se moramo ozreti nazaj.

V razvoju ljudskega društva smo videli, da se je razširila družba iz družine v pleme, genus. Ko so se pa plemena*) vedno bolj stalno naseljevala in vsled tega tudi pogostoma izpremešala, prisilile so življenske razmere gentilno ustavo, da se je morala umakniti novi vreditvi družbe. Doslej se je ista vedno le plemenski, po pokoljenju razvijala. Pater Familias, patriarh je bil glavar svoje družine, svojega plemena. V izpremešanih plemenih ni bilo to več mogoče. Na potovanju so imeli udje jednega plemena jednake potrebe, zdaj jih imajo prebivalci jednega go-

*) Iz katerih so v daljšem prirodnem razvoju nastali narodi.

tovega okraja in ti prebivalci niso več vsi člani jednega plemena. Družba se je uredila toraj teritorijalno; član družbe ni bil več ob jednem članu plemena,*) pač pa prebivalec istega teritorija. Tako se je iz gentilne ustave razvila država — teritorijalna družba ljudi z različnimi pravicami, z vladarji, meščani in sužnji. In v tej državi so imeli najmanjše, bolje rekoč niso imeli nikakoršnih pravic prvotni prebivalci njenega teritorija. Ta država je postala odslej identična z domovino.

Ali so mogli tako državo vsi njeni člani jednako ljubiti? Ali se je mogel ogrevati Helot za Špartansko državo, za domovino Lakedemoncev, ki je njemu domovino vzela in ga izpremenila v brezpravnega sužnja, katerega je lahko njegov »gospodar« ubil, če se mu je poljubilo? Ali bi se moglo pričakovati od Helota, da se bode za tako domovino boril, da jo bode branil? Spartanci, Atenjani ali Perzijanci — za njega so bili vsi le tirani, ta država mu ni mogla biti ljuba in mila, naj bi se zvala Lakedemon, Helas ali perzijska satrapija. Prav za prav to več ni bila njegova domovina. Kot posest je domovina pričela, ako je izgubil posest, izgubil je tudi domovino. Ko je bil na bojnem polju premagan, je izgubil svoje zemljiščne, svoje domovinske pravice. Po domovini postal je sedaj Grk — prebivalec grške domovine. Ali je pa s tem pravno tudi svojo narodnost izgubil? — Ne! Domovino so mu vzeli, narodnosti mu pa niso mogli vzeti, dokler se je ni sam iznebil. (Dalje prihodnjič.)

*) Pogostoma tudi ne član istega naroda.

Socijalno gibanje.

Spisal J. Za —.

Sled kapitalistične proizvodnje se čedalje bolj osredotočuje imetek v rokah posameznikov, posestnikov železnic, rudokopov, tvornic itd. Naobratno se pa širi beda mej proletarijatom, ki ima vtisnjen poseben pečat siromaštva.

Novodobna proizvodnja je mati velicih tvornic, rudokopov itd. v katerih delajo delavci za pičle plače v okuženem zraku. Ali oče zasluži premalo, v tvornico mora tudi mati, morajo tudi otroci.

V nekaterih velicih industrijalnih mestih žive proletarci v tako strašni bedi, da je njih življenje podobno živalskemu. Prebivajo v stanovanjih, ki so podobna brlogom, hranijo se pa z cikorijo — umazano toplo vodo, katero nazivljejo kavo.

Ta beda, ki se sistematično razširja, ki podi tisoče marljivih delavcev v obup, je najboljšo sredstvo za porod in razširjatev novih idej. — In zakaj? Ako se na eni strani širi beda, se torej na drugi množi bogatstvo.

Krasne palače in vile, z zlatom okovane kočije, z vsem komfortom in sijajem obdane restavracije in kavarne, v katerih sedé pri obilnih pojedinah nedelaniči, v katerih srkajo pristno moko, pušeč drage smodke, čitajoč površno časnike, veselo kramljajoč med seboj in cinično prezirajoč od dela domov vračujoče se delavce, vzbujajo nezadovoljnost mej širšo ljudsko množico.

Delavci vedo, da so odvisni od teh nedelaničev — modernih industrijalnih knezov. Delavci spoznavajo v njih brezsrčne izkoriščevalce, ki jih izkoriščajo do skrajne meje; izrabljene in pohabljene pa posade na cesto.

V današnjem kapitalističnem družabnem redu je blagostan delavcev odvisen od delodajalcev; oni lahko zapro tvornice, kedar jih je volja, odpovedo lahko delavcem delo, kedar jim to koristi.

Odpovedo jim delo, ne brigajoč se, od česar bodo delavci živeli, z čim bodo hranili svoje. In tudi to vedo delavci, zategadel stremijo po preosnovi današnjega družabnega reda. Delavci so ljudje, torej imajo tudi pravico do življenja. Vsled tega zahtevajo, da se preosnuje današnji družabni red tako, da bodo imeli vsi ljudje jednake pravice, do vseh kulturnih proizvodov, do vsega bogatstva na zemlji.

In da to dosežejo, je treba da se organizujejo kot sloj, potreben je slojevski boj.

Moderna kapitalistična družba se deli v razne sloje: V njej opazujemo fevdalce, kapitaliste ali buržoazije, malo meščanstvo ali obrtnike, ki se od dne do dne čedalje bolj pogrezujejo v proletarijat in delavce ali proletarce, ki ne posedujejo nič drugega nego svojo delavno moč.

Vsaka teh skupin ima posebne interese, koje štiti po svojih zastopnikih. Ker so pa koristi raznih slojev povsem različne, ker se razni sloji razlikujejo drug od drugega, in ker so koristi proletarcev torej povsem v nasprotju z koristmi drugih slojev, se morajo proletarci organizovati, kot sloj, braniti morajo svoje pravice na podlagi slojevskega boja. Na podlagi slojevskega boja se morajo boriti, če hočejo porušiti današnji kapitalistični družabni red.

Ali ta boj se ne bo zanesel na ulico, kakor trdijo nasprotniki socializma, ki socialnega gibanja še ne poznajo. V krvavih bitkah in na barikadah se ne bo rešilo socialno vprašanje, in ne porušil današnji kapitalistični družabni red.

Delavci vedo, da je vsaka krvava revolucija koristila le nazadnjaštvu, da so želi le nazadnjaki. Nazadnjaki raznih vrst izzivajo delavce zaman! Delavci bodo širili svoje ideje, dokler ne pridobe večino naroda za svoje nazore, dokler ne bo večina zrela za višji — socialistični družabni red, ki bo nadomestil sedanji kapitalistični.

Beleške.

Največja bogastva nahajajo se na Angležkem in v Zjedinjenih državah v Ameriki. Ta bogastva razvrstijo se po cenitvi časopisa „Revue des deux Mondes“ kakor sledi:

Jay Gould	1.375,000.000	frankov.
I. W. Makay	1.250.000.000	„
Rothschild (v Londonu)	1.000,000.000	„
Vanderbilt	625,000.000	„
I. P. Jones	400,000.000	„
John I. Astor	250,000.000	„
W. Stewart	200,000.000	„
Gordon Bennet	150,600.000	„
Vojvoda Suterlandski	125,000.000	„
Vojvoda Nortumberlandski	125.000.000	„

Nek drugi časopis navaja med največjimi premoženji na Francoskem tudi ono nekega gospoda Orli-ja, kateri ima, kakor se zatrjuje, preko dva milijona letnih dohodkov; nadalje princa Luksemburškega, kojega letni dohodki se na 1,500,000 frankov cenijo. Z velikanskim premoženjem razpolagajo nekatere banke. Rothschild sam ima več kakor tri milijarde. — Tako se osredotočuje kapital na vedno večje kupe, mej tem ko tisoče pridnih ljudij gladu umira.

Smešnice.

Pri izpitu. Ali je davek na pse posreden ali neposreden? — Neposreden! — Kako to? — Zato, ker se davek ne pobira naravnost od psov.

Iz misijonskega poročila. . . . Človeškega mesa sicer še nočejo opustiti, vendar pa se že poslužujejo nožev in vilic.

Uabilo na naročbo.

Skromno se predstavljajo danes »Svobodni glasovi« cenjenim čitateljem. Toda začetek je storjen in mi bodemo s pomočjo svojih sotrudnikov storili kolikor je največ mogoče, da bode list zadostoval nalogi, katero si je postavil.

»Svobodnim glasovom« je namen: širiti svobodnomiselne ideje in probujati ljudstvo. S tem je povedano vse. List bode stal na stališču znanstvenega socializma; pisan bode ljudstvu v poduk in zabavo. Prinašal bode povesti, pesni, ter poučne sestavke o vseh strokah človeškega znanja. Pisava mu bode poljudna in vsakemu umljiva.

Mi ne bodemo tukaj razvijali obširnega programa; govore naj dejstva. Iskreno pa vabimo vse prijatelje našega ljudstva, da podpirajo naš list bodisi duševno ali gnotno. Pokažimo, da je tudi v nas Slovencih prostora za list, kateremu je resna naloga širiti omiko mej narodom, ne gledaje pri tem ne na desno ne na levo. »Svobodni glasovi« hočejo biti v istini **svobodni**, kakor še ni bil nobeden enak list na Slovenskem in tega načela se bodemo vedno držali.

Uredništvo.

P. n.

Prvo številko poslali smo mnogim somišljenikom in društvom na ogled in upamo, da jim bode ugajal naš list. Kdor se ne naroči na naš list, naj vrne to prvo številko našemu upravništvu.

Oni sodrugi, kateri so se o svojem času naročili na „Luč“, dobivajo odslej naš list, dokler zadostuje vplačani znesek.

Kdor želi prodajati posamezne številke, izvoli nam to naznaniti. Razprodajalcem in trafikam dajemo 20% popusta.

Oglasila.

(Cena oglasilom je: za vsako vrsto 8 kr., ako se tiska večkrat primeren popust.)

Priporočam svojo

gostilno

v Celji

Rotovške ulice šte. 20.

Dobra postrežba, pristna vina in
sveže pivo.

Filip Ropas

gostilničar.

Cerkvene pristojbine

(štolnina)

za Štajersko, Koroško
in Kranjsko.

Spisal
Rok Drofenik.

Cena 8 kr., s poštnino 10 kr.

Delavec.

Glasilo slovenskih prometnih služabnikov in obrtnijskih delavcev
Izhaja trikrat na mesec in velja za
četrt leta 54 kr.

Svoboda.

Izhaja vsak mesec enkrat in stane
za celo leto samo 72 kr

Oba lista izhajata v Trstu Via Belvedere št. 55/a

Pohištvo.

Omara 8 gld.; dvojnata šifonera 15 gld.;
politirana postelj 6 gld.; divan 22 gld.;
zofa 8 gld.; pohištvo za celo sobo od
50—70 gld. naprej; politirana miza
3 gld.; stol 1 gld.; kuhinjska omara
7 gld.; umivalnik 6 gld.

F. Eisler

Dunaj XV.
Fünfhaus, Sperrgasse št. 1.

„Svobodni glasovi“ izhajajo po jedenkrat na mesec in stanejo celo leto 1 gld. 20 kr., za pol leta 60 kr. Posamezne številke po 10 kr. Naročnino in spise je pošiljati: Uredništvu in upravništvu „Svobodnih glasov“ v Celji.